

SOOLO

Veel lihtsamalt: intervjuu Kärt Johansoniga

BERK VAHER

Regilauludega on vististi nagu bluusiga – päris vägi tuleb nendega lauljasse ja lauljast kuulajasse küllap alles siis, kui laulja on kõrgesse ikka jõudnud, olles neid laule aga noorest peale ja kogu elu laulnud. Noortes lauljates, kes selle sihi on võtnud, võib väe lubadus olla peaaegu sama mõjus kui vägi ise. Seda siis, kui püüeldakse just laulude elamise, nende lugude tundmise poole – tajutakse laulude iidsust, kuid samas ei klammerduta dogmaatilisse ja museaalsesse arusaama “pärimusest”.

Kärt Johanson on just sellise lauljana jõuliselt esile tulnud. Varem ennekõike vendadele kaasa laulnud, jõudis Kärt mullu esimese sooloalbumini “Seitse une nägu”, mille lihtsaid ja samas varjundirikkaid tõlgendusi regilauludest saadab kitarril Robert Jürjendal. Plaadil osaleb ka Kärt Johanson abikaasa Tõnis Mägi, kelle hiljutiselt suurepäraselt albumilt “Siirius” on samuti paar lugu unenäoplaadile jõudnud. Tõnis ütles oma sõna sekka ka alljärgnevas vestluses Kärt Johansoniga.

Sinu plaadi ilmumine sattus ajale, mil pärimusmuusikast mõjutatud plaate hakkas päris palju tulema. Miks neid äkki korraga nii palju sai? Miks pärimusmuusika on nii mitmetele inimestele kohale jõudnud?

Võib-olla inimesed on väsinud välismaa muusikast – mingi ring on täis saanud. See alaväärsuskompleks, mis eestlastel on, et pigem teeme välismaa asju välismaa moodi ja oma asjade kallale ei lähe, on vähenenud. Kindlasti on see ka tänu Viljandi pärimusmuusikafestivalile. Seal on selliste asjade jaoks väljund.

Kuna ma kuulan praegu suhteliselt vähe muusikat ja väljas eriti ei käi, ei oskagi ma öelda, kas on mingi tohutu pärimusmuusika laine. Mul on ikka tunne, et seda tehakse ja see valgub kusagile ära – seda algtasandit ju ei ole, et neid laule ka kodus lauldaks. Tullakse erinevate projektidega välja – kes teeb keerulisemalt, kes lihtsamalt, ja siis vajub see jälle ära. See ei olegi ju tegelikult lavamuusika, kas seda üldse saabki “teha”?

Ekh mõjutavad neid erinevaid projekte praegu ka “Eesti ballaadid”?

“Ballaadides” kaasatagemine oli ühe mu unistuse täitumine. Muusikaline suurvorm, kus võimalik mitmete suurepärase inimestega koostööd teha, mis mulle aeg-ajalt väga meeldib, ja samas üdini oma asi, mida pole mujal maailmas sadu kordi tehtud. Aga ma ei tea, mis või kes mida või keda tegelikult mõjutab ja kas need asjad on omavahel seotud või on see kõik ühel hetkel lihtsalt õhus.

Nüüd on äkki tekkinud sellele ka laiem vastukaja. Sellist muusikat on ju ennegi tehtud, aga järsku avastavad ka Eesti Ekspressi plaadiarvustajad oma trendiplaatide vahel, et oh kui kihvt asi.

Tõnis: Kui 1960ndatel Collage tuli, siis oli ka aeg küps. Samal ajal oli ka bossa hästi popp, nagu praegugi. Ja Leigarid ja Leegajus...

See on ikka nagu vaikne vastupanuliikumine. Et tore, on küll Euroopa Liit, aga et me ise ära ei kaoks – on selline alateadlik iseenda hoidmine.

On siis praegu ka samasugune tunne nagu tookord, kui Johansonid esile tulid?

Ei. Praegu tagasi mõeldes tundub see iiri laulude laulmine küll naljakas. Siis ei olnud – siis mõjus see veenvalt. Esiteks oli maailm palju rohkem kinni ja iiri laulude laulmine oli põhjendatud, kuna ühtegi pärisiirlast siia ei sattunud. Nende laulude kaudu sai öelda seda, mida enda laulude kaudu ei saanud.

Tõnis: Iiri musa tundus olevat ka lähedasem kui mõni muu.

Nojah, meie ajalugu on ju sarnane. Aga siis ühel hetkel hakkasid piirid lahti minema ja kui pärisiirlased olid siin ära käinud, siis – mida sa ikka enam laulad neid iiri laule.

Kuidas on sinu plaadile reageerinud pärimusmuusika inimesed? See ei ole ju väga kanooniline, traditsiooniline plaat.

Ei olegi eriti nendega suhelnud.

Kärt ja Mirt.
FOTO PEETER PAASMÄE

Tõnis: Aga Veljo Tormisele ju meeldis, eks ole?

Aga tema on ju ise ka neid laule töödeldud. Ma arvan küll, et on ka pahuraid inimesi. Ma ei valda lõpuni ühtegi murret ja seepärast laulan teadlikult murde ja kirjakeele segukeeles, ei hakka puhast murret punnitamagi. Usun, et kui mul endal oleks tugev taust, kui ma oskaksin lapsest saadik murret ja kui mu vanaema oleks neid laule laulnud, siis oleks murre põhjendatud; aga kui mul selline taust puudub (nagu minu arvates enamikul inimestel), siis on kõige olulisem, et need laulud hakkaksid elama. Ja elama ei hakka need laulud mitte selle läbi, kas ma laulan täpselt õigesti murret, vaid selle läbi, kas ma leian sealt loo üles, kas tekib võnge.

Celia Roose käis meil külas ja rääkis, kuidas Võru Instituut tellis temalt, Meelika Hainsoolt ja nende seltskonnalt plaadi võrukeelseid vanu laule, et kui Võrumaal laps sünnib, siis saab ta kingituseks plaadi. Nad laulsid laulud linti ja andsid kuulata, ja siis hakkas norimine pihta, et ikka “siin ei ole õigesti hääldatud” ja siin peab ütlema nii ja peab ütlema naa. Ja pandigi kogu projekt seisma, millest on väga kahju. Mis siis praegusel hetkel on olulisem, kas see, et keegi üritab neid laule tõeliselt ellu äratada ja mõnuga laulda, või see, et miski on täpselt õigesti hääldatud?

Samas kuulasin just nüüd hiljuti laste folklooriõpiku juurde käivat CDD, kus Celia ja Meelika on laulnud koos lastega laste- ja ringmängulaule, lihtsalt nagu möödaminnes. Seal puudub see pinge, et “ma pean tegema plaadi”, sest see on justkui ainult õpematerjal. Tänu sellele on ta heas mõttes pretensioonitu ja vaba. Minu meelest hetkel parim rahvamuusikaplaad Eestis. Teised on kuidagi väga...

Tõnis: Näitamiseks.

Näitamiseks, et nüüd ma panen...

Tahavad ikka kuidagi kunsti teha, palju juurde panna?

Tõnis: Ja see rikub asja ära.

Kui see traditsioon tõesti elus oleks ja neid laule igal pool kodudes lauldaks, siis bändi tegemine sinna juurde oleks ehk loomulik, oleks millele midagi juurde kasvatada. Aga kuna see elutasandil praktiliselt puudub, tuleks üritada just võimalikult lihtsalt ja rõõmuga teha.

Tõnis: Me ei kujuta endale ette, et pulmas sellist muusikat mängitaks.

Siin-seal ehk ikka juba on.

Võib-olla on näiteks ka Lõkõriq pulmas mänginud? Ent see-gi on juba suuresti stilisatsioon. Aga folgifestivali kohta on ju ka arvatud, et see on pigem tudengite protest kui loomulik rahvakultuur. Ja samas, mis siis? Tekib paralleel keltidega – paljude kohta, kes oma keldi juuri otsivad, öeldakse, et see on pseudo,

Emas süles Žigulis.
FOTO ERAKOGUST

ja ka võru ja setu murde õppijaile heidetakse nina peale, et see ei ole ikka õige. Aga kuidas neid laule siis ikkagi ellu tagasi tuua?

Ega mina neid ka ju kulbi taga ei laula. Ainus, mida ma tõelises olukorras laulan, on unelaul. Ja see toimib. “Balladide” ajal oli mu viieaastane tütar Liidia vahel proovides kaasas – ja siis ma järsku avastan, et kui ta omaette mängib, laulab ta neid laule. Kui ma seda kuulsin, kui see tema pealt mulle tagasi peegeldus, sain äkki laulust tõeliselt aru, kuidas mina pean seda laulma. See

ei olegi nii lihtne, see on veel lihtsam.

Ma loodan, et need laulud, mida ta on kuulnud, tulevad talle ühel hetkel kõik meelde (kuigi murdeas ta küllap unustab need ära). Võib-olla tema jaoks on need juba loomulikud, kui ta neid lapsest saati on kuulnud. Aga sellel kujul, nagu nad kunagi olid – ma ju ei tea, kuidas kunagi oli –, me neid küll tagasi ei too, elu on juba teistsugune.

See taust, mis annab mingisuguse argise tegevusrütmi, on juba inimesest väljapoole viidud – sul mängib mingi plaat või raadio, keegi triigib pesu ja vaatab telekat... Siis peaks suutma kõik need asjad välja lülitada.

Need laulud on nii pikad, aga praeguse elu rütmid on tõesti teistsugused. Kusagil on ehk seltskondi, kus asjad juba toimuva teisiti. Ma mäletan lapseõlvest, kui me ema-isaga, kes mõlemad olid koorilauljad, perekonnatuttavatel külas käisime, siis alati lauldi. Küll mitte rahvalaule, vaid “seltskonnalaule”, nagu näiteks “kord saja aasta kestel kordub sama kevade”... See kooslaulmise traditsioon on ära kadunud.

See eksisteerib mingil nihestatud viisil, pidudel on “Läbulaulud” või Meie Mees (või karaoke, ütleb Tõnis vahele), mis kõlabki täpselt nagu purjus jõrisemine, aga ta on viidud inimestest väljapoole: vajutad nupule ja laul tuleb sealt.

Aga samas vajadus laulda on inimestel tohutu, kas või seesama “Laulge kaasa”... Inimesed tulevad kokku ja nii väga tahavad laulda, aga ei ole laule, mida laulda.

Tänapäeva muusika on ennekõike suunatud plaaditööstusele, kontsertide eesmärk on enamasti vaid plaatide esitlemine ja müümine, mitte see, et need laulud kuidagi inimeste sekka läheksid. Eeldatakse, et nad lähevad neid laule ostma, mitte seda, et nad neid laulaksid.

Ongi nii, kõik on äraspidine. Kunagi enne, kui see tohutu plaaditööstus hoo sisse sai, söitsid lauljad ja bändid kõigepealt ringi ja andsid kontserte, ja lõpuks anti välja plaat. Nüüd on ju odavam teha plaat, ja siis maksad ise tohutult peale, et kontserti teha. Ma olen ka plaadi teinud, aga publikuga silmitsi olen olnud

vaid mõned korrad. Seda tegelikku enese maksmapanekut on olnud nii vähe.

Aga mismoodi need on erinenud kõigist varasematest kontsertidest?

Vendadega olen ikka olnud rohkem kaasategija, ma ei ole kunagi tundnud, et vastutan täiel määral. Nüüd on see aga täiesti minu kanda... ja hea tunne on. Tahaks ikka veel ja veel – senised kontserdid on nagu kompamised olnud, nüüd alles võiks tegeema hakata.

Kuidas lauludele Robert Jürjendali taustad tekkisid, kas oli palju katsetamist või tuli see sujuvalt?

See tuli väga sujuvalt. Mina valisin välja lood, laulsin need Robile ette, tegime paar-kolm proovi – ta hakkas lihtsalt kaasa mängima, siis mõtles kodus natuke, sai me jälle kokku. See tuli kuidagi täiesti isenesest.

Ma ei nimetagi neid taustadeks. Ta jutustab oma lugu. Sama lugu, mida mina, aga ta jutustab seda pilliga, ta ei illustreeri. Ja see ongi hea.

Kui sa nüüd teeksid, mitte isegi järgmise plaadi, aga järgmise kava või kogumi laule, siis mida sa teistmoodi tahaksid teha?

(Pikk paus.) Ma ei tea veel, mida teha. Väga teistmoodi ei tahakski.

Pärimusmuusika ongi ju hoopis teine maailm kui popmuusika, millel on harjumuspärane rütm: annad mingi plaadi välja, valid järgmised kümme lugu ja teed järgmise plaadi. Pärimusmuusikas asjad nii ei toimi, sa võid sedasama laulu edasi laulda, ta areneb sissepoole, ja ei olegi vajadust järgmisel aastal välja anda “More Goldi” või “Greatest Hits Vol. 2-e”.

Ja võib-olla ei ole järgmine plaat üldse pärimusmuusika – see pole ka eesmärk omaette. Aga seda oskaks jälle öelda, kui oleks tohutult palju rohkem kontserte teinud. Plaaditegemine käis ju nii ruttu, paari päevaga... Tahaks jõuda ka rohkem kuulda seda maailma, mida Robi teeb, ja muutuks ka enda olemine laval ehk vabamaks, improvisatsioonilisemaks. Et oleks rohkem julgust laulu sisse minna. Aga see oskus saavutatakse ainult tegelike kontsertidega.

Tegelikult ongi ohtlik kõigele sellele mingit pärimuse märki külge panna. Kuna ta ei ole päriselt loomulik, siis muutub ta taagaks, paneb päitsed pähe – sulle nagu jääkski kohustus pärimuskultuuri vankrit edasi vedada.

Tõnis: Peakski tegema kaks aastat kontserte, umbes viiskümmend kontserti aastas, kokku siis sada; siis oleks sellega ühel pool ja saaks järgmise plaadi teha. Praegu on nii, et kui kobe teeks järgmise plaadi, oleks nagu poolele teele jäädud. Kui sa oled selle tuhandeaastase musa sees, siis võib see äkki lüüa lahti mingeid aknaid, mida praegu üldse ei tajugi...

Miks ma üldse need pärimusmuusika lood võtsin? Põhjus oli väga proosaline. Ma ei ole üldse muusikat õppinud, ma ei

Seitse une nägu. Kärt Von Krahlis.
FOTO MARKO MUMM/EESTI PÄEVALEHT

ole ka seni ühtegi lugu ise teinud, aga laulda tahtsin. Siis ma leidsingi regilaulud ja hakkasin nende kaudu oma lugusid laulma. Aga ma ei julge küll öelda, et ma olen mingi regilauluema või et see on minu misisioon ja tee. Ei ole üldse. Aga ma olen poolel teel millegi väga omase juurde.

Regilaul on vist ka väga vabastav oma laulude loomiseks, see on hoopis teistsugune viis laulda kui tavapärase salm-salm-refraän-salm-kordame-viimast-rida.

Tõnis: Storyteller, noh.

Jah, loojutustamine.

Aga oleks sinu meelest võimalik ja vajalik teha selliseid regilaule ka praegu toimuvatest lugudest?

Mina arvan küll, et see oleks võimalik. Tuksam näiteks teeb seda kogu aeg, ja see pole üldse kunstlik. Aga see, et seda ei tehta või et seda nii vähe on, näitab, et tegelikult need vanad laulud praegu ei “ela”. Seltskonnas olles ei teki mul mingit vajadust hakata regilaulu laulma – kuidagi kunstlik tundub. Kui ma olen laval, siis on mul äkki vabadus neid laulda ja mul ei ole piinlik.

Selle taga on ehk ikka suhtumine, et pärimus on midagi, mida tuleb ennekõike konserveerida. Nagu Ameerika folgiiliikumises, kus Bob Dylani tulek oli võimas revolutsioon – vanad folgipapid olid ikka vihased ta peale, et pidime ju laulma vanu töölaule, aga äkki tuleb mingi jorss ja julgeb oma laule teha. Mingi nihkega neid uusi regilugusid ju tehakse ka, nagu praegu *metal*’i-bänd Metsatöll... Aga räägime lõpetuseks hoopis sinu ja teatri suhtest. Kas “Eesti ballaade” saab üldse nimetada teatriks?

Saab ikka, mulle oli see just unistuste teatri äratundmine. “Ballaadid” oli hästi tugev visuaalne teater, koos oma nähtamatute hoovustega loomulikult, mis mind sel hetkel tugevalt puudutas. Sõnamulinat on tänu televiisorile, raadiole ja kirjutavale ajakirjandusele niigi palju. Mul on teatris kaks unistust: tahaksin näha sellist tükki, kus üks või kaks inimest räägivad laval mingit lugu ja *action* käib mõttetasandil; või siis lavastust, kus sõnu praktiliselt ei kasutata. Aga “Ballaadide” puhul oli oluline ka see, et nägin kõrvalt Von Krahli inimesi, kes teevad asja täiest hingest ja on südamega selle eest väljas. Seda nagu ei näe eriti palju.

*

Kui intervjuu juba lõppenud ja jutt läinud sellele, kuidas Kärt Johansonil laulude jaoks polegi nii kerge häid kontserdipaiku leida, tõdevad Kärt ja Tõnis, et “Seitse une nägu” vajanuks esitamist hoopiski saalis või telgis, kus kuulajad on lavatsitel ja võivad kontserdi kestel ka tõesti uinuda...

ERRATUM

Veebruarinumbriga kaaneintervjuust Laine Leichteriga puuduvad tema õpilaste loetelust kahjuks Leho Karin ja Tanel Klesment.